

Nekrolog za Elisabeth Gössmann (21. lipnja 1928. – 1. svibnja 2019.)

Helen Schüngel-Straumann

Elisabeth Gössmann, rođena 21. lipnja 1928. u Osnabrücku, jedna je od prvih katoličkih teologinja u Njemačkoj i jedna od najstarijih pionirki feminističke teologije. Njezino djetinjstvo i mladost bili su obilježeni nacističkim razdobljem i Drugim svjetskim ratom sa svim njegovim posljedicama. Bila je bistro dijete, koje je snažno tražilo smisao, a već rano je izrazila želju da studira teologiju. Upitana o svojim motivima, odgovorila je – ranije, kao i kasnije – motom: *sub specie aeternitatis*.

Usprkos mnogim problemima, uspjela je ispuniti tu svoju želju. Najprije je studirala katoličku teologiju na Sveučilištu u Münsteru, zatim u Münchenu i bila je među prvim trima ženama koje su doktorirale 1954. u Münchenu. Njezin je rad kod Mihaela Schmausa ocijenjen sa *summa cum laude*, a nosio je naslov: »Navještenje Mariji u dogmatskom razumijevanju srednjeg vijeka«. Već su je se kao dijete snažno dojmile slike i Marijini kipovi u osnabrückškoj katedrali. Godinama je Elisabeth Gössmann surađivala s Josephom Ratzingerom na Institutu Grabmann u okviru Sveučilišta u Münchenu. Time su njih dvoje bili kolege, a Elisabethin znanstveni talent zasigurno nije bio niži od Ratzingerova. Unatoč tomu, kako su različiti bili njihovi životni putovi! Za Elisabeth Gössmann vrijedilo je upravo *Urođena mana: žena*, tako je nazvala svoju biografiju, koja je objavljena 2003. u Münchenu. Svoju habilitaciju nije mogla predati na Teološkom fakultetu, iako se bavila teološkom temom iz srednjeg vijeka (*Summa theologica Halensis*), već se morala skloniti na Filozofskom fakultetu u Münchenu. Jer tada habilitacija žena (laika) još nije bila dopuštena u katoličkoj teologiji.

Od 1972. godine Elisabeth Gössmann se prijavila 37 puta za mjesto predavača ili profesora u Njemačkoj. Redovito je bila odbijena, na kraju čak i argumentom da je »prekvalificirana«. Ovo odbacivanje u svojoj domovini više puta je spominjala, zbog toga je cijeli život patila.

Od 1954. je bila u kontaktu s isusovcima na Sveučilištu Sofija u Japanu. Isprva je išla tamo samo na kraće vrijeme, poslije je radila više od trideset godina u Japanu, sve zbog toga što je izostalo prihvaćanje u Njemačkoj – doduše pod

uvjetom da napusti materinji jezik i da radi na teološki znatno smanjenom polju. U početku je predavala na Sveučilištu Sofija u Tokiju srednjovjekovnu njemačku književnost na engleskom, poslije na Ženskom sveučilištu Seishin kao profesorica za »kršćansku filozofiju« na japanskom. Dok su njezine dvije kćeri odrastale uglavnom u Japanu i savršeno savladale oba jezika, Elisabeth Gössmann nikada nije našla vremena da nauči pisati na japanskom tijekom toga dugog razdoblja, ali ga je tečno govorila.

Od 1955. Elisabeth Gössmann redovito je letjela između Njemačke i Japana: većinu ljeta provodila bi u svom stanu u Münchenu, držala predavanja i konferencije diljem njemačkoga govornog područja i početkom semestra vratila bi se u Japan. Napisala je brojne knjige i eseje o srednjovjekovnim temama, ali i o modernim ženskim pitanjima. Godine 1980. upoznala sam je na konferenciji o srednjovjekovnom misticizmu, nakon čega se razvila naša dugogodišnja suradnja, budući da sam bila jako zainteresirana za srednji vijek, a zauzvrat me Elisabeth Gössmann često konzultirala vezano uz biblijsku problematiku. Zajednička tema bila su nam osobito prva poglavlja Biblije (Post 1-3), tako se između nas razvila plodna suradnja.

Od 1982. godine radila je na svojem najzahtjevnijem pothvatu, »querelle des femmes«, seriji planiranoj u deset svezaka pod nazivom *Arhiv za filozofsko-teološko-povijesno istraživanje žena*. Prvi svezak, *Dobro izlizana ženska soba*, objavljen je 1984. godine. Drugi svezak izričito je posvećen Evi, *Eva – Božje remek djelo* objavljen je 1985. godine. Objavljeno je ukupno devet svezaka među kojim se posebno ističe upravo deveti svezak (1995.) o Hildegardi von Bingen, koja je svakako njezin omiljeni lik u srednjem vijeku. Odluku da se posveti radu za žene Elisabeth Gössmann nije objašnjavala samo mnogim svojim ponižavajućim iskustvima, nego, kako je i sama rekla, to je posljedica šoka koji je doživjela u Münchenu 1947., kada je pod *Patres Latini* pronašla svezak nazvan *Hildegardis Abatissa*. Druga važna tema za nju bila je *Papisa Ivana* o kojoj je održala mnoga predavanja i napisala opširan svezak.

Godine 1986. Elisabeth Gössmann je odigrala vodeću ulogu na dva važna područja. Prvo, uz pomoć Svjetskoga vijeća crkava u Ženevi, žene koje teološki istražuju osnovale su ekumensku mrežu za sebe i sve žene koje teološki istražuju. Na osnivački sastanak Elisabeth Gössmann je doletjela iz Japana u Zürich i održala znanstveno predavanje o temi *Žena na slici i priliku Božju u teologiji Hildegard von Bingen*. Nije tek feministička teologija, već je ovaj srednjovjekovni genij žene podučavao da je slika Božja – muškarac i žena koji su na istoj razini – protivno stoljetnom zanemarivanju izjava iz 1. poglavlja Knjige postanka! U to vrijeme osnovano društvo ESWTR (*European Society of Women in Theological Research – Europsko društvo žena u teološkom istraživanju*) još je uvijek važan forum i mreža za teološka istraživanja žena. Nedavno je Elisabeth Gössmann prisustvovala proslavi ESWTR-a 2006. u Grazu. Nedugo nakon toga ozbiljno se razboljela.

Drugi pothvat, pisanje *Rječnika feminističke teologije*, također je započeo 1986. godine. Ideja je došla između ostalog od Elisabeth Moltmann-Wendel iz Tübingena. Tri protestantske i tri katoličke teologinje zajedno su radile na konceptu oko četiri godine, sve do 1991. kada je izdan prvi u svijetu feministički teološki rječnik u Gütersloher izdavačkoj kući. Elisabeth Gössmann, Herlinde Pissarek-Hudelist i Helen Schüngel-Straumann su bile katoličke urednice ovog opsežnog djela. Dotad nije bilo uzora, a ključne riječi koje je trebalo obraditi, morale su pronaći putem mnogih diskusija tijekom rada. Elisabeth Gössmann je također značajno sudjelovala u temeljito prerađenom drugom izdanju 2002. godine. Ovdje treba dodati da je na sebe preuzela velik teret da mukotrпно nadgleda i ispravlja prevođenje *Rječnika feminističke teologije* na japanski. Budući da na japanskom nije bilo ekvivalenta za mnoge pojmove i izjave, ovo je još jedno svjedočanstvo njezine gotovo nadljudske marljivosti i ustrajnosti.

Godine 1991. u Japanu sam provela nekoliko tjedana, jer sam namjeravala objaviti svečanu publikaciju u čast Elisabeth Gössmann prigodom njezina 65. rođendana. Također sam željela u tom svesku uzeti u obzir kolege iz Japana. Dala sam mu naslov *Između vremena i kontinenata* jer mi se ta formulacija činila najprikladnijom za dug i težak Elisabethin put. Knjigu je 1993. godine objavio nakladnik Herder. Kao suurednika sam uspjela pridobiti Theodora Schneidera. Svezak sadrži devet priloga iz Japana, mnogi od njih napisani su na engleskom, i uz to detaljan životopis Elisabeth Gössmann i bibliografiju od 1957. do 1992., od čega su dvije stranice posvećene japanskim priložima.

Na svečanosti na Katoličkoj akademiji u Münchenu, Herlinde Pissarek-Hudelist je održala svečano predavanje. Bila je prva katolička profesorica teologije u Austriji i dekanica isusovačkog fakulteta u Innsbrucku. Svoj je govor zaključila rečenicom: »Želim ti, pri završetku tvoje 65. godine života, da se u njemačkim biskupima i na sveučilištima dogodi određen rast u duhu.« Ova želja je još uvijek aktualna! Trozvježđe »Njemačka, Austrija, Švicarska« se više nikada nije pojavilo, jer je Herlinde umrla ubrzo nakon toga u dobi od samo 62 godine.

U zimskom semestru 1991/92. uspjela sam organizirati gostovanje profesorice Elisabeth Gössmann. Redovito je dolazila u Kassel i bila veliko obogaćenje maloj stručnoj oblasti s predavanjima o azijskim i kršćanskim religijama u Japanu i nekoliko feminističkih kolokvija, u kojima su sudjelovali između ostalog i povjesničari. Elisabethine riječi još uvijek su u mom sjećanju: »Prvi put ću u Njemačkoj dobiti pravi honorar!«

U godinama nakon što je Elisabeth Gössmann prešla dobnu granicu za zvanja u Njemačkoj, dobila je nekoliko počasnih doktorata, u Grazu 1985. godine, u Frankfurtu 1994., u Bambergu i Luzernu. Tu je godine 1997. kao prva žena dobila nagradu *Herbert Haag za slobodu u Crkvi* (zajedno s Elisabeth Moltmann-Wendel). Nedavno joj je također rodni grad Osnabrück dodijelio počasni doktorat. Premda se osjećala donekle utješeno kasnim počastima, nije se moglo previdjeti da je osjećala i gorčinu zbog dugogodišnjeg zapostavljanja.

Elisabeth Gössmann zadužila je teološka istraživanja. Ostavila je ogromnu i bogatu ostavštinu svojim teološko povijesnim istraživanjima žena, ostavštinu koja je od neprocjenjive važnosti za teološko istraživanje u cjelini. Brojne knjige iz naslijeđa Elisabeth Gössmann nalaze se u Centru za rodne studije Sveučilišta u Baselu. Osobne datoteke su – poput datoteka ESWTR-a – u rukopisnom odjelu Sveučilišne knjižnice u Baselu.

Basel, 10. svibnja 2019.

(s njem. prev. Judit Raffai)